

SLOVENSKI PRAVNIK

Leto XLII.

Ljubljana, 1928.

Št. 1.—2.

Kazenskopravna presoja umetne sterilizacije.*

Prof. dr. Metod Dolenc, Ljubljana.

I. Opredelitev problema.

Problem dopustnosti umetne sterilizacije pri ljudeh je problem za-se in se ne sme mešati s problemom odprave zarodne ali zaplodne možnosti, niti s problemom odprave telesnega ploda. Odprava zarodne ali zaplodne možnosti pomeni

* Po predavanju v društvu »Pravnikov« v Ljubljani na sestanku dne 7. decembra 1927. Poleg v razpravi omenjenih sistematičnih del o kazenskem pravu naše države in drugih, dalje kazenskih zakonikov in osnutkov za bodoče kazenske zakonike so bila uporabljana sledeča posebna dela: Aschaffenburg G.: Das Verbrechen und seine Bekämpfung; Binding-Hoche: Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens. Ihr Mass und ihre Form; Bloch Iwan: Das Sexualleben unserer Zeit; Dohna, Graf zu, A.: Die Rechtswidrigkeit; Ehelolf: Altassyrisches Rechtsbuch; Forel A.: Konflikte im Sexualleben. Sexuelle Ethik. Die sexuelle Frage; Gross Hans: Zur Frage der Kastration und Sterilisation (Arch. f. Krim.-A. u. Kriminalistik, zv. 51); Gruber Max: Hygiene des Geschlechtslebens; Heise: Ärztliche Tätigkeit ohne Einwirkung des Patienten; Ivers: Die Hypnose im deutschen Strafrecht; Hoffmann E.: Lehrbuch der gerichtlichen Medicin; Kautsky: Kampf gegen den Geburtenrückgang; Kleiner: Tötung auf Verlangen; Kössler: Selbstmord und Tötung auf Verlangen; Marcuse Max: Handwörterbuch der Sexualwissenschaften (članki: Kastration, Sterilität, Skopzen); Mayer Joseph: Gesetzliche Unfruchtbarmachung Geisteskranker; Meltzer Ed.: Das Problem der Abkürzung »lebensunwerten« Lebens; Möebius: Geschlecht und Entartung; Mommsen: Das römische Strafrecht; Näcke Paul: Die Kastration bei gewissen Klassen als ein wirksamer sozialer Schutz (Arch. f. Krim.-A. u. Kriminalistik, 1 1899); Über Kastration bei gewissen Entarteten (ib. 1. 1908); Die ersten Kastrationen aus sozialen Gründen (ib. 1. 1909).

antikonceptcionalna dejanja, ki niso bila in pač ne bodo nikoli predmet zakonite uredbe. Odprava telesnega ploda zadene neko sedaj eksistentno, konkretno, če tudi šele započeto človeško bitje, sterilizacija pa sprečava za bodočnost vsako zarodno ali zaplodno zmožnost individua vobče. Ta opredelitev problema zakonite dopustnosti sterilizacije od sodobnih sorodnih problemov,¹ ki jih ne mislimo razmotrivati, bi bila vseskozi negativnega značaja. V pozitivnem pogledu pa bi okvir našega problema nemara najbolje in najlažje na ta način zarisali, ako predočimo skrajna stožera vprašanj, ki se tičejo umetne sterilizacije. Na eni strani stoji primer, ko zahteva mlada lahkoživa operna pevka, ki bi rada še mnogo let služila svoji umetnosti, pa se neče odreči spolnemu obče- vanju z moškimi, operativno sterilizacijo, ker se boji, da bi inace spočela in da bi ji nosečnost pokvarila figuro, njene posledice pa bi jo tudi sicer ovirale v izvrševanju umetniškega poklica. Na drugi skrajni meji pa vidimo primer, ki se po- javlja v vsakdanjem življenju mnogobrojneje, namreč da pride blazni pohotnež, ki se je v zavodu za umobolne nekoliko pomiril, zopet na svobodo in ob novem napadu bolezni posili žensko in zaplodi ž njo novo bitje, ki postane po vsej priliki zopet blaznik ali pa zločinec. V prvonavedenem primeru se nam vriva po sebi vprašanje, ali naj bo umetna sterilizacija poljubno dovoljena, v drugem pa, ali naj se ne odredi zako- nitim potom, da se v korist človeške družbe pri patoloških zločincih prepreči možnost, da bi dobili potomstvo.

To sta dve vprašanji, nalašč na skrajni krili problema potisnjeni, vmes pa je še mnogo drugih gran tega problema, a mi moramo skušati, da najdemo za sleherno teh vprašanj re- šitev, ki sicer ne bi mogla biti enotna v končnem učinku, morala pa bi vsekakor ustrezati nekemu enotnemu na-

¹ Glej dr. M. Dolenc: »Problem kazenskoppravne zaštite telesnega ploda« (Po predavanju v društvu »Pravnik« v Ljubljani dne 2. aprila 1924) v Prav. Vestniku (Trst) l. 1924, št. 5. Nasprotno stališče, da bodi ukinitve nosečnosti svobodno dopustna, zastopa dr. Čedo Marko- vič v: »Zabrana ili sloboda voljnog pobačaja«. (Gl. naš prikaz o tem delu v Slov. Pravniku 1926, str. 173, in v Zeitschrift für Ostrecht [Berlin], l. 1927, št. 2.)

čelnemu gledišču. Poskusiti hočemo tako rešitev za že dano pravo, za lex lata, ogledali si pa bomo tudi vse momente etične in sociološke narave, ki nam nudijo opore za odgovor, kako naj se problem tretira — de lege ferenda. V to svrho pa se ne smemo izogniti dvema predvprašanjem, namreč vprašanju po sodobnih metodah umetne sterilizacije in vprašanju o historičnem razvoju celokupnega problema in o tem, kako pojmujejo značaj človeška družba vobče in zakodajci posebej.

II. Sodobni načini sterilizacije.

Dandanes moremo razlikovati dvoje popolnoma različnih metod umetne odprave zarodne zmožnosti pri ženskah, oziroma zaplodne zmožnosti pri moških. Prvi način je operativni poseg v človeško telo z nožem, pa bilo to telo spolno že dozorelo ali ne. Ta način bi imenovali po vsej priliki krvavo metodo umetne sterilizacije.

Davno znano sredstvo za odpravo zaplodne zmožnosti moških je bilo skopljenje ali kastracija. Združnila, zmečkala ali izrezala sta se moda (testikla), s čimer se je za vselej pokvarila zmožnost proizvodnje moškega semena. Dandanes se tega načina umetne sterilizacije ne poslužuje — razen sekte skopcev — nihče več, ker je ne samo brutalnogaben, ampak radi spremljevalnih pojavov tudi za obče zdravje in morda celo za življenje skopljenca nevaren.

Moderni način umetne sterilizacije, kakor ga propagirajo zlasti amerikanski kirurgi, je zasnovan na natančnem poznavanju funkcij moškega spolovila in bi se dal na kratko tako-le opisati: Moško seme se napravi v obeh klicnih žlezicah mod, ter prihaja od tod navzgor v oba, v mali medenici ležeča semenska mešička (vesiculae seminales), od koder se po izvestnem nagomiljenju izlije — pomešano s sekreti, ki jih izločajo ti semenski mešički sami in pa prostata — ter Cowperjeva žlezica na prosto. Kanal ali odtok (vas deferens) med klicnimi žlezicami in prostato nima v premeru niti pol milimetra odprtine (lumina) in pomenja pot, po kateri mora priti spermatozoon iz mod do semenskih mešičkov. Če se ta tako ozka pot pretisne ali zapre, potem spermatozoon ne more priti v

semenske mešičke, ampak ga vsrka modnik (scrotum), navzlic temu pa se kristalno čista tekočina, ki se napravlja v prostata- in v Cowperjevi žlezici, lahko izteka po naravni cevki na prosto. Baš ob tem pojavu se je moderna medicinska veda zaustavila v svrhu umetne sterilizacije moškega:² Skoro brez bolečin, eventualno celo brez lokalne anestezije se napravi ta-le operacija: Semenovod (semensko iztrebilo) se prime med palcem in kazalcem leveice, vas deferens se palpira in fiksira. Nato naredi operatêr vrezo v vas deferens, potegne ga skozi odprto rano s kljukico, oprosti vseh membran in spremljajoče arterije, zaveže ga nad palpiranim mestom in na to prereže. Če so delci kanala med operacijo postali pokvarjeni, treba jih odrezati, to pa za to, da se konec, ki je bližji klicni žleznici, ne zapre. Semenovod mora namreč tu ostati odprt, da se more sekret klicnih žlezic izpražnjevati v podkožno staničje, ki ga tam vsrka. Samo na ta način se ohrani celokupnemu organizmu potrebna učinkovitost sekretov. Pri taki operaciji ni treba niti nitk, niti obližev, ker se ranica vsled kožnih mišic kar sama zapre in zaceli. Pacient se more takoj vrniti k svojemu običajnemu poslu. Nemški kirurgi pa so vendar le nazora, da takih operacij ne gre omalovaževati. Oni uporabljajo lokalno anestezijo in dovoljujejo šele po 5, 6 dneh, da se operiranec posveti zopet svojemu običajnemu življenju. Ta način odprave zaplodne zmožnosti se imenuje v a s e k t o m i j a, pomenja pa vsekakor radikalno ukinitvev izlivanja semena na prosto, ne da bi inače motila pojave, ki spremljajo semensko ejakulacijo. Samo izpodvezanje semenskega voda (vasoligatura) se danes ne smatra več za zanesljivo sredstvo odprave zaplodne zmožnosti.

Pri ženskem spolu je umetna odstranitev zarodne zmožnosti vsekakor mnogo težja operacija, ki se dá samo v narkozi izvesti in traja 35 do 40 minut. Ako sledimo istemu amerikan-

² Naslednja izvajanja so prevzeta v nekoliko skrajšani obliki iz knjige dr. Joseph Mayer: Die gesetzliche Unfruchtbarmachung Geisteskranker (1927). Za pravilnost in popolnost reprodukcije in virov tega pisatelja ne jamčimo, še manj, seveda, za to, da ustreza opisani metoda zadnjemu stanju vede. Za razumevanje čitateljev-pravnikov pa se nam zdi na vsak način potrebna.

skemu kirurgu, ki nas je poučil o moški operaciji, S h a r p u, bi umetno sterilizacijo operativnim potom orisali tako-le³: Navpično po trebušnem svodu se napravi centralen vrez, 12 cm dolg. Operatêr poišče iztrebili za jajčeca (tubae uterinae) in ju s pomočjo šivanke s svilen o ali drugačno nitko tako trdo izpodveže, da se lumina (prerezi cevke) popolnoma zapro, in to dvakrat, namreč prvič 2 cm daleč od konca maternice in drugič pa 2 cm dalje na zunaj. S h a r p pravi, da mora radi odprtja trebušne votline (laparatomija) pacientinja 8 do 10 dni ležati v bolnišnici, da pa in a č e operacija, izvršena po spretnem kirurgu, ni nevarnejša nego pri moških. Ali ta metoda ni od vseh zdravnikov kot povsem zanesljiva odprava zarodne zmožnosti pripoznana. Gre pač za to, da se zabrani ženskemu jajčecu, da pride v dotiko z moškim spermom.⁴ Opazovalo se je, da se je včasih vendar le pripetilo, da se je spermatozoon prerinil skozi vse umetne ovire in oplodil ovulum na takšnem mestu, da je bila neizbežna posledica ekstrauterinarna graviditeta, ki pomenja za žensko vsekakor brezpozgojno življenjsko nevarnost. Navaja se še 35 različnih načinov operacije, pri katerih se uvažu je taka nevšečnost, najzanesljivejša pa tudi najbolj «krvava» je pač tubektomija ali izrezanje iztrebil za jajčeca. Gori opisana ameri k a n s k a metoda sterilizacije žensk pa se imenuje s a l p i n g o t o m i j a.

Sedaj se hočemo seznaniti še z drugo metodo umetne sterilizacije, ki n i k r v a v a. Gre tu za novodobne pridobitve znanosti, za obsevanje genitalnega aparata obeh spolov z röntgenovimi X-žarki ali pa z radijevimi žarki. Metode so različne. Včasih se uporabljajo samo röntgenovi, včasih samo radijevi žarki, včasih oboji in to zopet ali obenem ali pa izmenoma drugi za drugimi. Pacient dobi ordinirano določeno mmožino in hodi k sejam. Doziranje za pojedine seje je stvar eksperimentalnega proučevanja v laboratorijih ter se ravna

³ Glej op. ³, ki velja tudi za ta opis.

⁴ Prim. članek Hugona Sellheim-a, znanega operaterja in pisatelja na polju seksualnih problemov, v Medic.-Klin. Wochenschrift iz l. 1927, šte v. 45/46, ki razlaga najnovejše tehniške preskušnje, ali so »lumina« postala resnično neprodirna tudi za tako majhno telesce kot je spermatozoon.

po spolu, starosti in klicni moči pacienta. Ženske potrebujejo radi globoke lege ovarijev hujšo dozo kot moški, zdrava dekleta pa močnejšo kot žene blizu klimakterija. Ali trajna sterilizacija s takšnim obsevanjem se da vsekakor težje doseči pri moških kot pri ženskah. Dandanes je po nazoru neklih röntgenologov pač že mogoče uporabiti tako dozo žarkov, ki povzroči z gotovostjo azoospermijo moškega individua za vedno, tako da spermatogeneza popolnoma ugasne. Pri ženskah se razruši z obsevanjem folikelski aparat, kar onemogoča nastajanje jajčec. Znanost pa se trudi, da iznajde metode, po katerih bi se nerodovitnost po obsevanju z röntgenovimi ali radijskimi žarki mogla omejiti samo temporarno, torej na izvestno vnaprej izkalkulirano dobo.

Ob koncu teh izvajanj pa ne smemo zamolčati, da si strokovnjaki na polju röntgenologije in radiologije še niso edini, ali ostane tako postopanje popolnoma brez vsakih škodljivih posledic. Nekateri angleški zdravniki smatrajo, da sterilizacija z röntgeniziranjem ne doseže zaželjene svrhe, to je: ohranitve popolnega zdravja brez rodovitnosti.

III. Sterilizacija v zgodovini.

Zgodovinski početki steriliziranja ljudi stoje v najožji zvezi z vprašanjem kastracije ljudi moškega in ženskega spola v svrhu ponižanja njih socialne vrednosti, skoraj enako pa tudi z vprašanjem kastracije v svrhu kaznovanja storjenega zločina ali pa v svrhu prohibicije naraščaja sovražnih, a podjarmljenih plemen. Tudi je sempatam kastracija služila kot sredstvo, da se onemogoči preintenzivno pojavljanje spolnega nagona. O vseh teh pojavih priča zgodovina. Nekoliko črtic naj to pokaže.

Najstarejši zakon, ki govori o kastraciji, je vsekakor asirski zakon Tiglet - Pilezarja I., ki odreja kazen kastracije pri moških za zločine prešuštva in pa homoseksualne skrunitve. Kraljica Semiramis je dala slabotne in ničvredne moške kastrirati, da ne zaplodijo slabega potomstva. Strabo priporoča, da so že stari Egipčani in Lidijci poznali umetnost ekstirpacije jajčnika (ovarija) pri dekletih in ženskah, ki so živele v haremu, a so jim hoteli vzdržati čim dalj časa cvetoča

lica. V starem Rimu so poznali četvero vrst kastrirancev: castrati veri, spadones, thlibiae in thlasiae. Prvi dve vrsti takih moških sta izgubili obe oziroma eno modo, drugim pa so združgnili modi, odnosno so jim semenovod izpodvezali, Eunuhi kot peta vrsta oskrunjencev pa so izgubili razen klicnih žlezic tudi še vnanje spolovilo. Po lex Cornelia de sicariis je bilo «spadones aut thlibias facere» — kaznivo dejanje na obeh osebah, na tisti, ki je to pripustila in ki je to izvršila.

Tudi prvi časi krščanske dobe so poznali institut kastracije kot preventivno kazensko sredstvo za določne vrste zločincev, zlasti tatov. Manihejska sekta 3. stoletja po Kr. r. je smatrala spolno občevanje za dovoljeno, zaploditev novega bitja pa za pregrešno in nenravno početje, zavestno zaprečanje narojanja dece pa za dolžnost pred Bogom in ljudmi. Saj nastanejo iz njih vendarle grešniki. Znani cerkveni otec Origines se je iz studa pred naravnimi funkcijami svojega spola sam skopil. Sv. Avguštin je tožil, da ljudje uporabljajo strupe kot sredstvo za sterilizacijo, a če to ne uspè, odpravljajo si spočeti plod. Veliki reformator Justinian je l. 558 kaznoval kastracijo, izvršeno iz hudobnosti, po talionskem načelu. Sv. Tomaž Akvinski je dejal, da je podan impedimentum dirimens, če poreče zakonski soprog ženi: «Accipiam te, si venena sterilitatis procures». Prepovedi sterilizacije se nahajajo seveda tudi v corpus iuris canonici. Frankovsko pravo je res že kaznovalo odpravo zaplodne zmožnosti, povzročeno na drugi osebi, s polnim zneskom krvnine (ver-geld). V Dušanovem zakoniku imamo zelo hude okrnitve telesa v svrhu kaznovanja, izrekajo se celo za seksualne delikte, ali nikjer ni omembe okrnjenja spolovil, dasi gre inace talionskemu principu velika vloga pri normiranju kazni. Tudi Constitutio Criminalis Carolina se bavi s problemom odprave zarodne ali zaplodne zmožnosti. Po čl. 133 je proglašena povzročitev nerodovitnosti kot homicidium conditionale, torej kot usmrnitev. Poznejša občepravna znanost pa je smatrala procurationem sterilitatis za posebno vrsto zločina, ki ga ni več kaznovala s smrtjo, ampak z drugo, arbitrarno določeno kaznijo. Malo čudno pa je, da se je spričo vseh teh prepovedi cerkve in posvetne oblasti, ki kaznujejo sterilizacijo vsake vrste kakor

tudi umetno povzročanje abortov, vendar le trpela grda razvada kastracija dečkov, ki so pevali na cerkvenih korih. Šele leta 1755 je papež Benedikt XIV. zabranil tudi takšne kastracije, izvrševane »ad bonum commune«.

Omembe vredno je dalje, da je Johann Peter Frank, knežji zdravnik v Speyerju, l. 1779 napisal v svoji knjigi »System einer vollständigen medicinischen Polizey« svoje misli, da bi trebalo ozdravljati satiriasis, epilepsijo in besnost (wahre Tollwut) s kastriranjem; dopustiti podedovanje takšnih bolezni od starišev na otroke, označuje Frank za zločinstvo zoper državo. Leta 1801 piše fizik Georg Christoph Lichtenberg, da so na Angleškem predlagali, naj bi se uvedla za tatove kazni kastriranja, a znani neprijatelj človeškega rodu Schopenhauer je naravnost zahteval kastracijo težkih hudodelcev.

Dejstvo je, da so imeli na Škotskem okoli l. 1800 že zakon, ki je dovoljeval kastracijo tatov; pa tudi božjastniki, umobolni in protiničarji so se smeli na temelju nekega še starejšega zakona kastrirati.

Iz novejših dob je treba omeniti rusko versko sekto skopcev, ki se sami imenujejo »beli golobi« in verujejo, da pride raj na zemljo, ko bo število takih verskih drugov, ki si vzamejo sami ali si dajo po drugih vzeti zarodno ali zaplodno zmožnost, naraslo na 144.000. Novejši etnologi poročajo o nasprotnem pojavu iz Avstralije, da se hoče mladostna svežost ohraniti ženskam, ki ne marajo postati matere.

Sredi 19. stoletja se je začela v Severni Ameriki propaganda za sterilizacijo v borbi zoper zločinstvenost. Zgodovina registrira že za l. 1855 zakon v državi Kansas, po katerem so se smeli črnci in mulati obsoditi na kastracijo, če so zagrešili hudodelstvo spolnega nasilstva na beli ženski. L. 1882 je predlagal zdravnik dr. Gideon Lindecum v Teksasu, da naj se smrtna kazen nadomesti s kastracijo. Istega leta je napravil William Goodsell na treh umobolnih ženskah ovariotoomijo, da ne bi dobile potomstva in je izrazil upanje, da se taka zabranitev zarodne zmožnosti ustanovi še zakonitim potom. L. 1898 je bilo v Kansasu 48 dečkov kastriranih, ker so bili slaboumni. Nam že znani zdravnik Sharp je prvič

operiral 19 letnega mladeniča, ki je bil vdan ekscesivni onaniji in mu je na njegovo lastno prošnjo napravil vasektomijo. Isti mladenič pa je nasvetoval tako operacijo še drugim svojim tovarišem in kar 71 se jih je oglasilo prostovoljno. Do 1. 1911 julija meseca pa je naraslo število takih operirancev v državi Indiani že na 873 moških oseb. Seveda je bil poprej baš v tej državi že sklenjen zakon z dne 9. marca 1907, ki ga smemo šteti za prvi evgenetično navdahnjen legislativni pojav. Glasil se je v bistvu tako: Ker ima podedovanje zelo važno vlogo pri prenosu zločinskih lastnosti, pri idiotiji in imbecilnosti, odreja se za državo Indiano, da naj vsi zavodi, ki imajo skrb za zločince, idijote in slaboumneže, napravijo v vsakem primeru posebej preiskavo po dveh zelo spretnih kirurgih v družbi s šefom-zdravnikom zavoda glede duševnih in telesnih sposobnosti duševno zaostalih oskrbovancev, kakor je to predpisano od sanitetnih in upravnih oblastev. Ako so člani komiteja izvedencev in upravnih uradnikov mnenja, da ni pričakovati izboljšanja duševnega stanja preiskovanca, dobita kirurga nalogo, da opravita v svrhu preprečitve potomstva tisto operacijo, ki jo smatrata za najvažnejšo in najučinkovitejšo. »

Ta zakon je bil začetek mogočnega gibanja v prilog evgenetičnega steriliziranja. Mnogo držav je sledilo. Deloma pa ti zakoni, dasi sklenjeni, končno niso obveljali, ker so bili naknadno od ustavnih faktorjev proglašeni za protiustavne. Vendar se niso vsi zakoni nanašali le na umobolnike, ampak nekateri tudi na kriminalne osebe, n. pr. zakon v Severni Dakoti — provinci iz l. 1913, v Wisconsinu istega leta, v Kansasu iz l. 1917. Razen tega je bila po nekod ustanovljena vasektomija kot postranska kazen. Zakon iz l. 1910 v državi Washington veli, da sme sodišče pri poedinih zločincih, ki so oskrunili dekle izpod 10 let staro ali storili spolno posilstvo, in pa pri osebah, ki so preklicane kot pijanci iz navade, izreči poleg glavne kazni še to, da se jim operativno prepreči možnost dobiti potomstvo. (Toda doslej se je taka stranska kazen izrekla samo enkrat.) V Severni Ameriki veljajo dandanes v 8 državah zakoni, ki dopuščajo sterilizacijo. Po statistikah je bilo od l. 1907 do 1920 vsega skupaj 3233 oseb napravljenih nerodovitnih, od teh v Kaliforniji sami 2558. Od celokupne številke

3233 odpade na umobolne osebe 2700, na slaboumne 403, na hudodelce 130 primerov. Od leta 1920 do konca 1925 se je izvršilo 6244 sterilizačnih operacij. Šteti pa so samo primeri iz javnih bolnišnic, a v mnogih bolnišnicah se zahteva pristanek upravičenih najbližjih sorodnikov. Nekatere države kot Connecticut, Iowa, Michigan in Kansas odredjajo zelo stroge kazni za primer, da bi se izvršila takšna operacija brez odredbe državne komisije, torej privatno.

Vzporedni pokret glede dopustnosti sterilizacije se je vršil na Angleškem. Leta 1906 je zdravnik Robert Reid Rentoul zahteval zakonito uvedbo odpravljalnosti zarodne ali zaplodne zmožnosti pri osebah, ki boleajo na psihičnih defektih, to pa za to, ker kažejo baš te osebe posebno veliko rodovitnost. Do uzakonitve pa na Angleškem še ni prišlo.

Na Francoskem je po mnenju poznavalcev salpingotomija zelo razširjena, toda prakticira se le na skrivaj. L. 1910 je bila sterilizacija predlagana kot zabrana podedovanja duševnih bolezni in kot kazensko sredstvo v obliki zakona, kakor je bilo to iz Severne Amerike že znano, ali pravega odmeva pri odločilnih zakonodajnih činiteljih ni bilo.

V Italiji je bila še nekoliko let prej kakor v Franciji predlagana kastracija (l. 1889) kot sredstvo, da se prepreči potomstvo epileptikov, hudodelcev iz navade in pa jeetičnih oseb.

V Švici so psihiatri na svojem letnem zborovanju 13. junija 1905 soglasno sklenili resolucijo, ki želi, da se ukine zarodna ali zaplodna zmožnost pri umobolnikih, toda le na podlagi zakonodajnim potom ustanovljene dopustnosti. Tudi še na zborovanju dne 14. junija 1915 so švicarski psihiatri ponovno zahtevali, da se uzakoni fakultativna sterilizacija abnormalnih ljudi.

V Nemčiji se ideja zakonito dovoljene sterilizacije pred vojno ni mogla zasidrati, dasi so se osobito na protialkoholnih kongresih ponovno pojavljale zahteve, da naj se sterilizirajo nepoboljšljivi pijanci, čeprav za enkrat le še pod pogojem, da oni samo na to pristanejo in da dá tudi zakonski drug svoje dovoljenje. Nastopila sta dva moža, zdravnika August Forel (bivši profesor psihiatrije v Zürichu) in

Paul Näcke (Hubertusburg), ki sta plamteče zagovarjala zakonito dopustnost umetne sterilizacije izvestnih degenerirancev kakor tudi zločincev iz navade kot edino resnično učinkovito socialno zaščito. Na pomoč jima je prišel seveda tudi nagli razvoj kirurgije v smeri vedno večje varnosti potrebne operacije. Ali skrb za populacijo Nemčije, ki je hotela biti za bodoči svetovni vojni pohod dobro pripravljena, je za enkrat rodila baš v nasprotni smeri zakonodajni pripravljalni čin. Tik pred izbruhom svetovne vojne — dne 4. julija 1914 — je predložil državni kancelar Nemčije parlamentu načrt zakona zoper povzročitev nerodovitnosti in zoper prekinitev nosečnosti. V tem osnutku je bila predlagana ustanovitev, da se sme zarodna ali zaplodna možnost odpraviti le v to svrho, da se odstrani težka, drugače neodpravljliva nevarnost za telo ali življenje lečene osebe. V nagibih, ki so bili osnutku dodani, je bilo izrečno dostavljeno, da se socialni, rasnohigienični, ekonomski ali drugi vidiki ne pripoznavajo za razloge dovolitve. Vsak zdravnik bodi dolžan naznaniti slehern primer sterilizacije državnemu oblastvu. Kdor odpravi namenoma zarodno ali zaplodno zmožnost pri osebi, sicer z njenim privoljenjem, toda brez zakonito ustanovljenega razloga, se kaznuje z vôzo do 3 let, ob olajšilnih okoliščinah pa z zaporom, a nikdar ne izpod 1 meseca. Ista kazen pa naj zadene tudi osebo, ki se da nalašč sterilizirati. Do parlamentarnega obravnavanja tega osnutka ni več prišlo.

Docela drug duh pa je zavel po svetovni vojni spričo bednega stanja širokih plasti ljudstva. Če sta Binding in Hoche v svoji znani brošuri⁵ že zahtevala, da naj se zakonito uredi vprašanje uničenja živetja nevrednega življenja, potem se ni čuditi, da so se oglašali če dalje jačji glasovi, ki so poudarjali potrebo, da se zakonito dovoli umetna sterilizacija. Zdravnik Boeters (Zwickau) je vložil pri saksonskem ministrskem svetu predlog z deveterimi točkami programatične

⁵ Mišljena je monografija: Binding-Hoche: Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens (iz l. 1920); gl. o njej razpravo: Dr. Metod Dolenc in dr. Alfred Šerko: »Ali naj se dá prosto, da se sme uničiti življenje, ki je postalo življenja nevredno« v Slov. Pravniku l. 1921, str. 18 nasl.

narave. V bistvu so vsebovale to le: Otroci, ki pridejo v dobo godnosti za šolo, pa so od rojstva slepi, gluhonemi, bebci, naj bodo operirani, da se jim vzame bodoča rodovitnost, toda organi za notranjo sekrecijo se jim morajo ohraniti. Na osebah, ki se oskrbujejo v deželnih zavodih, pa so od rojstva slepi, gluhonemi, bebci, epileptiki ali umobolniki, naj se, preden se izpuste iz zavoda, izvrši operacija, ki povzroča sterilnost. Enako je operirati hudodelce, ki so zagrešili seksualno hudodelstvo in pa ženske, ki so rodile že dva nezakonska otroka, glede katerih je očetovstvo dvomljivo. Slepici in gluhonemci od rojstva, bebci in umobolniki se smejo poročiti samo v primeru, da so bili operirani v svrhu odprave zarodne ali zaplodne zmožnosti. Hudodelcem se sme odpustiti del kazni, če se javijo prostovoljno k operaciji, da postanejo sterilni. Da ne postanejo ženske, ki nimajo več zarodne zmožnosti, prevelika nevarnost za нравnost in za zdravje v pogledu nalezljivih spolnih bolezni, naj ostane izvršena sterilizacijska operacija tajna in je osobito bližnji sorodniki ne smejo izdati. Boetters je ponavljal svoje zahteve že večkrat pred celokupnim zborom zdravnikov v Nemčiji ter je predložil nazadnje dne 18. oktobra 1925 svoje nasvete tudi nemškemu parlamentu v obliki zakonskega predloga, imenovanega »lex Zwickau«, izpustil je samo zadnji odstavek glede tajnosti operacije, ker je sam uvidel, da ni izvedljiv. Izvršujejo se pa tudi v Nemčiji operacije v svrhu sterilizacije po raznih kirurgih že sedaj, toda vseskozi le s pristankom pacientov, eventualno tudi zakonskega druga, ako pa pacient ni duševno zdrav, na pismen predlog varuha in pristojnega županstva.

Od drugih držav naj omenimo samo še Holandsko, Ogrsko in Švedsko kot take, ki se je v njih že zahtevala zlasti od strani zdravnikov, zakonita ureditev odpravljalnosti zarodne in zaplodne zmožnosti. Da stoji boljševiska Rusija na najskrajnejšem levem krilu zagovornikov sterilizacije, ni, da bi še posebej dokazovali. Zadostuje naj le omemba, da se tam zahtevajo naravnost nove iznajdbe na polju sterilizacije z ubrizgavanjem serumov, tako da bi mogla biti vsaka, tudi popolnoma zdrava ženska osvobojena bojazni »pred tragedijo svoje narave«.

Ob koncu tega kratkega zgodovinskega pregleda naj še ugotovimo, da pričakuje ves znanstveni svet spričo velikanškega napredovanja na polju histologije, biologije, psihiatrije, pa tudi operacijske tehnike z velikim zanimanjem nove orientacije glede izboljšanja rasne higiene. V naslednjem hočemo registrirati stališče današnje pozitivne zakonodaje in pa sedaj znanih osnutkov za reformirano kazensko pravo, da vidimo, koliko se državno zakonodavstvo približuje označenemu cilju.

IV. Današnje zakonodavstvo.

Za naše pravo, pa bilo v kateri pokrajini koli, velja, da nimamo glede odpravljalivosti zarodne ali zaplodne zmožnosti nobenih specialnih zakonitih določb, pač pa je ta zmožnost zaščitena nasproti vsakemu dejanju, ki vsebuje znake hudo delstva težke poškodbe. S hudobnim naklepom (celo z indirektnim) povzročena izguba zarodne zmožnosti — h kateri je brez dvoma šteti tudi zaplodno zmožnost, se kaznuje s težko ječo od 5 do 10 let (§ 156 a) v Sloveniji, Dalmaciji, enako tudi še na Hrvaškem, v Slavoniji in Bosni ter Hercegovini. V Srbiji in Črni gori zadene krivca, ki »z zlonamernim zlostavljanjem i povredom tela« povzroči, da je postala oseba »za plodjenje nesposobna« kazen zavora (od 30 dni do 5 let) ali robije (od 2 let do 15 let), a »veličina kazne zavisi od veličine nanešene povrede« (§ 177 srb. k. z.). Ogrski kazenski zakon, ki velja za Vojvodino, pravi v § 309, da se naj kaznuje z ječo do 5 let telesna poškodba, če oškodovana oseba izgubi zarodno zmožnost; če se je pa to prizadelo osebi v navzgornji premi črti sorodstva, naj stopi namestu ječe vôza do 5 let. Naj omenimo še nekaj tujih držav: V Nemčiji je po § 225 k. z. kaznovati dolozno odpravo zarodne ali zaplodne zmožnosti (ki se pa — po Lisztu — ne sme zamenjavati s sposobnostjo kohabitacije) z vôzo od 2 do 10 let. Francoski Code pénal je posvetil deliktu kastracije poseben čl. 316, po katerem se kaznuje storilec z dosmrtnim prisilnim delom (travaux forcés), če pa je nasilno kastrirana oseba umrla v 40 dneh po kastraciji, s smrtjo. Italijanski kaz. zakonik stavi na dolozno povzročeno izgubo zarodne zmožnosti ali uporabnosti spolovil

kazen ječe od 5 do 10 let. Turški, najmlajši kazenski zakon, od 1. marca 1926, ki je stopil v veljavo 1. julija 1926, pa je to določbo iz italijanskega kaz. zakonika kratkomalo prepisal.

S temi generalnimi določbami pa vprašanje kaznivosti u m e t n e sterilizacije razen nasilno povzročene, še ni odpravljeno. Je dvoje nadaljnjih vprašanj, ki sta za kazenskoppravno presojo problema zelo važni: a) ali je kaznovati storilca, če je oseba, ki jo zadene nerodovitnost na njenem telesu, sama k temu privolila ali celo to zahtevala; b) ali je operativna odprava zarodne ali zaplodne zmožnosti v svrhu lečenja tudi kazniva.

ad a) Glede prvega vprašanja vidimo iz določbe § 4 avstr. kaz. zak., ki je bil prevzet iz Theresiane, da se hudo delstvo stori tudi na osebah, ki svojo škodo same zahtevajo. Torej privoljenje de lege lata umetni sterilizaciji ne vzame značaja kaznivosti. L a m m a s c h e v a znana duhovita antinomija: »Et volenti fit iniuria« je za avstrijsko kazensko pravo, ki pri nas še velja, priznana norma. Seveda so tu vse tiste izjeme mogoče, ki jih navaja kazenski zakonik kot okolnosti, ki izključujejo krivdo. Poskus napraviti razliko med navadnim dolusom in med »šovražnim« namenom ni uspel. Zakonodavec iz l. 1852 sicer glede izgube zarodne zmožnosti še ni poznal modernih metod povzročitve sterilnosti. Ali brez dvoma glede sorodnih težkih poškodb ni mogel, še manj pa hotel, pristati v nekaznivost, čeprav bi bilo podano privoljenje. Ako bi n. pr. kdo na prošnjo druge osebe tej operativno odstranil obe nogi od kolena ali eno roko i. sl., je tu interes občestva, da se ne ustvarjajo pohabljeni, vendar le merodajnejši kakor privoljenje poedinega člana občestva k brezmiselni operaciji.

Po srbijanskem pravu pa je stvar toliko drugačna, da v kazenskem zakoniku nikjer ni določbe, ki bi analogno ustrezala ideologiji § 4 avstr. kaz. zak. Za to uči T o m o Ž i v a n o v i ć, da pristanek izključuje protipravnost in s tem kaznivost privoljenega ubijstva ali privoljene telesne poškodbe. Zdi se pa, da ta nauk⁶ ne more biti v skladu s teorijo niti s prakso,

⁶ V svojem delu »Osnovi krivičnog prava« se T o m o Ž i v a n o v i ć omejuje v obćnem delu na konstatacijo v opombi pod črto

ki je nastala na podlagi predpisov predhodnikov in vzorcev srbijanskega kazenskega zakonika, namreč code pénale in pruskega kaz. zakonika l. 1850. V letu 1827 n. pr. je dal predsednik nekega francoskega porotnega sodišča porotnikom pouk, da smejo odgovoriti: »Kriv umora na zahtevo umrlega«, in vendar se je njegova obsodba glasila: »Kriv umora na zahtevo umrlega, torej z naklepom storitve«. V razloge sodbe pa je bil izrečno sprejet pristavek, da označba »na zahtevo« na stvari ničesar ne izpreminja. *G o l t d a m m e r* se sklicuje na to interpretacijo v svojem komentarju k pruskemu kazenskemu zakoniku iz l. 1850, ki je bil, kakor znano, neposredni vzorec srbijanskega kazenskega zakonika. Tu razlaga, da je moment sovražnega namena ali namena oškodovati za pojem dolusa nepotreben, ker država kaznuje prekršaj zakona v javnem interesu. Docela v skladu s tem naukom, a diametralno nasprotno z *Ž i v a n o v i č e v i m* nazorom trde francoski kriminalisti n. pr. *G a r r a u d*, *C u c h e* i. dr., da odvisi vse od narave okrnjenega prava; kajti so pravice, ki jih upravičenec sam ne sme okrniti, ker izigravajo obče interese. Privoljenje k usmrčenju je le olajševalna okolnost, a pohaba druge osebe z njeno voljo je pravtako kazniva kot hotena poškodba.

Za nemško pravo nas učé najznamenitejši zastopniki kazensko pravne vede (v. *L i s z t i* i. dr.) pravtako, da ni opore, vsaj za težje primere ne, za trditev, da bi bil vsak poedinec dominus membrorum suorum, — to bi tudi ne ustrezalo pravnemu čutu. *Liszt* uči nasprotno, da treba pohabljenje osebe, ki k temu privoli, smatrati celo za hujše kazniv delikt, kakor usmrnitev na zahtevo, dalje, da za poslednje navedeni delikt, ki je predviden v § 216 nem. k. z., ne zadostuje samo privoljenje zase, ampak mora biti jačje, namreč zahteva. Za to proglašá privoljenje za težje primere poškodbe za irelevanten moment, glede lažjih vrst poškodb pa pravi, da ima nemški kazenski zakonik itak določbo, da so predlagalni delikti in se torej brez predloga oškodovane osebe ne smejo preganjati.

(na str. 139): »Prema srp. k. z. pristanak isključuje protivpravnost ubistva i telesne povrede«, v posebnem delu pa se samo sklicuje na svoje stališče, ki ga je zavzel v občem delu.

Vse, kar smo navajali za nemško pravo, velja tudi za italijanski kazenski zakonik, ki kaznuje nasnovanje k samomoru ali dajanje pomoči k samomoru z ječo od 3 do 9 let, a nima nobene določbe glede privoljenja k usmrčenju. Turški kazenski zakonik je pa tudi tu itak le prost prepis italijanskih določb.

Če povzamemo vse to, kar smo ugotovili glede privoljenja k poškodbi in če uvažujemo, da je odprava zarodne ali zaplodne zmožnosti brez dvoma vitalno-važna izprememba telesne celovitosti (integritete), potem lahko ugotovimo, da po sedajšnjem pravu privoljenje ali zahteva, da se odpravi ta zmožnost, sama za-se ne izključuje krivde in kaznivosti.

ad b) Na drugo gori označeno vprašanje je odgovoriti v bistvu to, da ne more biti kaznivo nič, kar se stori v svrho ohranitve ali pridobitve zdravja, najsi je bilo dotično dejanje težka operacija. Kar država v skladu z vedo spozna za dopustno ali celo za priporočljivo, to ni kaznivo, niti tedaj, če operativni poseg v telo izpodleti in postane vzrok za izgubo življenja. To mora veljati celo tedaj, ko oseba, ki je bila operirana, ni privolila v operacijo, ker vsled nezvesti tega storiti ni mogla. Če uporabimo ta obče priznavana, čeprav teoretično na zelo različne načine utemeljevana načela, na odpravo zarodne ali zaplodne zmožnosti, porečemo de lege lata: Če se loti maternice rak ali če se v modih naseli tuberkuloza, je brez dvoma operativni vposeg radi odstranitve obolelih organov nekazniv. Kjer pa take letalne indikacije ni, tam pa operativnega vposega treba ni, tam ni zdravstvenega cilja, tam dejanje ne sme biti dovoljeno, pa najsi oseba sama želi take operacije. Evgenetični ali socialni nagibi de lege lata nikakor ne morejo opravičiti odpravo zarodne ali zaplodne zmožnosti.⁷

⁷ Opozarjamo: Čl. 49 tiskovnega zakona (1925) predpisuje, da se kaznuje kot pregrešek oglašanje ali ponujanje sredstev, ki preprečujejo zaploditev ali sredstva za odpravljanje ploda ali ponujanje načina ali prilike odpravljanja, v tiskovinah. Iz ideologije te določbe sledi jasno, da naš zakonodavec stoji za tiskovno pravo prav na tistem stališču, ki ga mi zavzemamo za občno kazensko pravo. Kar pa je v tiskovnem pravu zabranjeno, niti tu, izven tiskovnega prava in v pogledu nadaljnjih logičnih konsekvenc ne sme biti dovoljeno.

Nekaj povsem drugega kakor operacija, ki povzroča sterilnost radi ozdravljenja operirane osebe, pa je operacija radi sterilnosti, ki naj bo sama sebi namen. Primer iz prakse naj to pojasni. Imel sem v Gradcu pred 15 leti rešiti pravdo radi priznanja očetovstva in radi alimentacije dveh nezakonskih otrok, ki jih je rodilo kmečko kretinozno dekle. Ker ni bila ljudem ali lastnini nevarna oseba, je ostala na domu. Vaški fantje so krepko razvito dekle še precej prijetne vnanjosti na njenih izprehodih promiscue spolno zlorabljali, seveda ž njeno voljo, pa ona niti poznala ni teh fantov, še manj je mogla navesti, kdo je oče. Tožba je propala, ker se ni dalo od nezakonske matere ničesar izvedeti, vsi drugi dokazi pa so bili nezadostni. Vprašanje se je ventiliralo, ali bi se smela odpraviti zarodna zmožnost te slaboumne, sicer pa mirne nezakonske matere, čije deca bržčas tudi ne bo na duhu zdrava? Vprašanje se ni dalo potrditi, ker ni nobenega specialnega zakona, o takšni dopustnosti, po kazenskem pravu pa v glavnem radi tega ne, ker o »skrajni sili« ni moglo biti govora; kajti brez dvoma bi že izolacija popolnoma zadostovala, da se njeno spolno udejstvovanje prepreči.

Po vsem tem smo prišli do ugotovitve, da umetna sterilizacija po sedajšnjem pravu ni dopustna, razen če zahteva zdravstveno stanje obolele osebe takšen vposeg v telesno celovitost, da se reši višja pravna dobrina življenja ali zdravja vobče.

V. Sterilizacija po osnutkih za reformirane kaz. zak.

Naš osnutek za edinstven kaz. zak. nima določbe v splošnem delu, ki bi izrekala, da dejanje ni kaznivo, če je storjeno vsled določbe drugega zakona ali odredbe pristojnega oblastva, kateri se mora storilec pokoriti. Utegnilo bi se smatrati, da je taka določba odveč, češ, da je sama po sebi razumljiva. Ali take argumentacije vendar ne bi hoteli proglašati za tehnično pravilno, zlasti ne, če se pokaže, da je besedilo zakona na nekaterih mestih nejasno, nepopolno ali če si določbe sem ter tja med seboj nasprotujejo.

Navajanje k samomoru ali pripomoč k samomoru je *delictum sui generis*; pri telesni poškodbi, ki je izvršena na-

klepno, pa navaja § 176 projekta posebne primere, ki se kaznujejo z robijo ali zatočenjem do 8 let, med njimi pa ni več izgube zarodne zmožnosti. Ob tekstaciji t. 4 »ako je uništen ili trajno osakačen koji važan deo tela ili trajno i u znatnoj meri narušeno zdravlje povredjenika«, bi bilo semkaj šteti nemara tudi izgubo zarodne zmožnosti, ali to bi veljalo po našem mnenju le za vasektomijo ali salpingotomijo. Nemo-goče pa bo to konstrukcijo uveljavljati tudi pri odpravi zarodne zmožnosti z obsevanjem z röntgenovimi ali radijevimimi žarki, kjer gre le za funkcionalno motitev neke naravne zmožnosti, ki vobče ne ruši zdravja. In dubio mitius bi moralo tudi tu obveljati. Nikjer pa ni govora v projektu o privoljenju k taki operaciji. Torej ostanejo glede vasektomije in salpingotomije še nadalje vsi dvomi, ki so se doslej upravičeno pojavljali. Le za lahke naklepne in za vse malomarne poškodbe postane kazenski pregon odvisen od predloga oškodovane osebe, tako da se v tem pogledu pravni čut ne bo upiral ne-kaznivosti takih dejanj.

Vobče je naš projekt sledil švicarskemu načrtu iz l. 1918, ki ima takisto enake določbe glede težke poškodbe, vendar predlaga v splošnem delu točno, da dejanje, ki ga zapoveduje zakon ali uradna ali poklicna dolžnost ali ki ga zakon pro-glašča za dovoljeno ali za nekaznivo, ni pregrešek niti prestop.

Precëj pod vplivom švicarskega projekta stoji tudi še češkoslovaški načrt za novi edinstveni kaz. zak. iz l. 1926. Ustanavlja pred vsem načelo (§ 22), da ni kaznivo dejanje, ki je bilo pravilno izvršeno v izpolnjevanju uradne ali poklicne dolžnosti ali ki je sicer po pravnem redu zapovedano ali dovoljeno. V poglavju o deliktih zoper telo in življenje pa ustanavlja, da se znači dejanje, če kdo pohabi telo naklepno, da nastane izguba zarodne zmožnosti, kot hudodelstvo, kaznivo z zaporem od 6 mesecev do 3 let ali z ječo od 1 do 8 let. Glede nasnovanja k samomoru in glede pripomoči k samomoru ustanavlja se kaznivost le za primer, da storilec stori to dejanje iz koristoljubnih nagibov (to je vzeto iz švicarskega projekta) ali iz siceršnjih nizkotnih nagibov (to je na novo dodano). V motivih razlagajo avtorji osnutka, da namenoma niso ustanovili blažje kazni za telesno poškodovanje na za-

htevo ali s privoljenjem, ker smatrajo, da to ni potrebno. »Kajti če je podano«, tako se glasi doslovni citat iz motivov, »nekaznivo dejanje, n. pr. transplantacija ali sicer kaznivo dejanje, n. pr. poškodovanje v svrhu odtegnitve od vojaške službe, dá se izhajati z normalnim kazenskim postavkom. Sicer pa taka dejanja, razen v navedenih primerih, niso tipična in pri enostavnih poškodbah redoma ne bo niti potrebnega predloga«.

Najgloblje je zgrabil naš problem načrt kazenskega zakona, ki je izdelan skupno za Nemčijo in Avstrijo in je baš sedaj predmet posvetovanja skupnega odbora obeh parlamentov. V tem načrtu imamo v § 20 izrečno določbo, da ni kaznivega dejanja, ako je protipravnost dejanja izključena po javnem ali državljanskem pravu. Usmrnitev na izrečno in resno zahtevo je poseben zločin, zapeljanje k samomoru takisto, pripomoč pa ne. Za težko telesno poškodbo se ustanavlja naklepno dejanje, po katerem postane poškodovanec pohabljen ali v rabi svojega telesa ali svojih duševnih moči dalj časa znatno utesnjen. Posebna določba pa pravi jasno, da zdravniški vposegi in način zdravljenja, ki ustreza praksi vestnega zdravnika, niso niti telesne poškodbe niti zlo ravnanje v smislu kaz. zak. Glede privoljenja k poškodbi pa pravi naslednji paragraf, da se kaznuje telesna poškodba, storjena s privoljenjem oškodovanca, le tedaj, če dejanje navzlic privoljenju nasprotuje dobrim šegam.

VI. Zaključki.

Ves doslej prikazani material, ki se tiče našega problema zdaj direktno, zdaj indirektno, priča pač jasno, da kolebajo zakonodaje prav tako kot mnenja etikov, zdravnikov, higienikov in pravnikov. Ob taki kompliciranosti problemskih gran in pestrosti rešitev poedinih vprašanj bi se zdelo skoro nemogoče, izluščiti one enotne smernice, po katerih naj bi se zakonodaja v bodoče gibala. Ali temu vendar ni tako.

Predvsem treba zavzeti stališče k vprašanju, ali naj se sploh vsa ta materija zakonito regulira. Čuli smo, da pravijo Čehoslovaki, da ti primeri niso tipični, Nemci in Avstrijci pa

gredo po drugi strani mnogo dalje; oni segajo problemu do jedra, smatrajo torej ta vprašanja za zelo tipična, prav kakor imajo tudi Amerikanci že desetletja svoje zakone glede umetne sterilizacije. Redaktorji našega načrta za edinstveni kaz. zak. so pred tem problemom krepko zamižali; še določbe o protizakonitosti dejanja kot ustanovnega elementa glede njegove kaznivosti niso sprejeli v splošni del, češ, da je sama po sebi razumljiva. Ali zdi se nam, da tudi pri nas ni več tistih primitivnih razmer, ki bi dovoljevale, da bi smeli opustiti vsako moderno pridobitev na polju kazenskoppravne politike. Le-ta mora korakati ob boku občne državne politike, ki ima za svoj cilj dobrobit državljanov na v s a k e m p o l j u. Iz tega vidika ni, da bi smeli odklanjati zakonito rešitev problema umetne sterilizacije, kajti rasno-higienska kakor tudi finančna politika zahtevata, da se ne sme več dopuščati zárod umobolnih oseb, čijih potomci bodo zopet v nadlego in breme občestvu. Že iz teh vidikov treba pogledati v oči tudi temu problemu in ne gre napravljati zakonov, kakor da bi stali še v dobi prejšnjega stoletja.

Ako pa je treba odločiti se, da pristopimo k rešitvi problema, se vpraša: quid iuris? Kje ugledamo tisto točko, ob kateri dobimo trdno podlago za enotno rešitev problema i z a z d r a v e i z a b o l n e l j u d i ?

Tako točko najdemo v sociološkem pojmovanju občestva in od občestva normiranega delikta. So pravne dobrine, ki jih mora občestvo ščititi radi poedincev, so pa tudi take, ki jih mora ščititi radi sebe samega. Sklicujem se tu na jasno izraženo mnenje Francozov: Kjer zakon ščiti pravno dobrino le pod vidikom pravnega razmerja med poškodovateljem in poškodovancem n. pr. pri lastnini ali spolni integriteti doraslih žensk, tam ni mogoč delikt, če privoli poškodovanec v dejanje. Tako dejanje sploh ni »škoda«, ampak privoljeno, hoteno odrečenje ali odsvojitve neke dobrine. Kjer pa gre za pravno dobrino življenja ali zdravja ljudi, tam pa nimamo več opraviť z dobrino, na katero bi imel zgolj poškodovanec pravico.⁸⁾ Ne-

⁸⁾ Naslednje mnenje smo zastopali natančno tako že v svoji razpravi: »Sokrivda pri samomoru in sličnih činih« (Pravni Vestnik, Trst, l. 1921, zv. 1.)

broj vezi je, ki vežejo posameznega člana udržavljene družbe na društvo, državo, pa tudi na sodržavljane. Država, ki bi pripoznala splošno pravico, da sme vsakdo storiti n. pr. samomor, ni dala sama sebi možnost uničiti vse državljanstvo, torej tudi državo samo. Če bi morda teoretično pristali, da more obstojati pravica take samouničbe kot znak suverenstva države, bi se pa izkazala praktično kot neizvedljiva in zato nesmiselna: kajti otrokom in blaznikom, ki so tudi državljani, se ne sme prepustiti samostojen sklep o taki individualni samouničbi. Ako ostanejo otroci in blazniki sami kot državljani, kaj naj bo z njimi, kdo prevzame skrb zanje, kaj naj bo z državnim ustrojem? To bi bil kaos, vsa načela človeštva bi bila pogažena v tla. Ideja družbe same kot sociološkega stvora, negira torej a priori pravico prostovoljne usmrtitve za sedanjost in bodočnost. To so dobro vedeli Rimljani, ko so kaznovali izvršeno usmrčenje tistega, ki je sam privolil v to, za napad zoper državo. Kar pa je glede uničbe življenja absurdno in za to pravno nemogoče ustanoviti, to je na las enako tudi glede uničbe zarodne in zaplodne zmožnosti. Tudi tu bi država negirala sama svojo eksistenčno upravičenost, če bi dovolila poljubno odpravo zarodne zmožnosti, edino le s tem razločkom, da gre tu le za bodočnost.

Iz vidika dolžnosti občestva za samoobrambo država nika-
kor ne sme dovoliti odpravo zarodne zmožnosti brez tehtnih, zaradi občestva samega ustanovljenih razlogov. Seveda samo skrunitev zarodne zmožnosti ni ustanavljati kot delikt, enako kot tudi samomora ne, ali to samo iz vzrokov kriminalne politike, ker je smatrati posledice dejanja za zlo, ki odtehta pomen kazni. Če pa kdo drug povzroči odpravo zarodne zmožnosti — naklepno, dasi ne v sovražnem namenu, pa občestvo ne more pustiti stvari v nemar, ono mora s sankcijami, ki so ji na razpolago, tako dejanje preprečevati.

Ta naš zaključek drži tudi glede ostalih privoljenih okrnitev telesa. Kjer je tangiran interes družbe, občestva, tam privoljenje ne izključuje krivde, kjer ni tangiran, nasprotno. Nihče ne bi mogel zagovarjati nekaznivosti amputacije ene ali obeh nog s privoljenjem osebe, ki bodi amputirana, če ni zato raz-

logov iz drugih, zdravstvenih vidikov. Vsakdo pa bo odobral n. pr. nekaznivost odprave golše s privoljenjem prizadete osebe. Tiste vidike, ki se tičejo občestva, je označil nemško-avstrijski načrt z »dobrimi šegami«, ker je hotel — kot razlagajo motivi, — tu vplesti tudi nekaznivost poškodb pri izvajanju športa rokoborbe in drugih enakih športov, ki naj se vršé faire. Ali glede glavnega vprašanja, ki nas zanima, bi pa smatrali za umestno, da bi zakon prinesel tik za določbo o kaznivosti samomora na zahtevo še nadaljno določbo, da se pravtako kaznuje tudi naklepna sterilizacija, ako se ne izvrši v ta namen, da se odstrani s tem težka, drugače neodpravljiva nevarnost za telo ali zdravje lečene osebe. Vsaka drugačna rešitev tega vprašanja bi bila tudi nesocialna in nedemokratična, ker bi omogočala odpravo zarodne ali zaplodne zmožnosti tistim, ki lahko štejejo novce za operacijo, vsem drugim, torej pretežni večini, pa bi ostala pot do sterilizacije, čeprav še tako zaželjena, zaprta!

S tem smo se opredelili nasproti problemu zakonite dopustnosti sterilizacije telesno in duševno zdravih oseb popolnoma v negativnem pravcu ter priporočamo zakonsko dopustnost odprave zarodne ali zaplodne zmožnosti samo v svrho poprave zdravja.

Za drugi del našega problema, ki se tiče zakonite dopustnosti sterilizacije duševno bolnih oseb, event. tudi hudodelcev iz navade kot socialnih bolnikov, pa je hoditi po isti poti načelno-sociološkega pojmovanja družbe in kaznivosti dejanja, ki jih družba radi sebe in radi svoje samoohranitve normira. Če je taka sterilizacija potrebna in če s tem društvo nekaj doseže, kar bi mogli smatrati za pridobitek družbe, se ne obotavljamo izreči se za zakonito odpravljivost zarodne in zaplodne zmožnosti tako pri duševno bolnih, kakor tudi pri zločincih iz navade, v kolikor so tipični antisocialni individui.

Ali isto vprašanje glede pridobitka se nam zdi še nerazrešljivo. Kakor pri vprašanju evtanazije nikakor ne bi mogli pristati, da imej človeška družba, reprezentirana po državi pravico, da živetja nevredno življenje uniči, ker je absolutno pravilna ocena življenske vrednosti ali nevrednosti

še nemogoča,⁹⁾ enako se tudi danes nikakor še ne moremo ogrevati za zakonito odpravljalnost zarodne ali zaplodne zmožnosti, ki bi ustvarjala definitivum. Zdravniška veda napreduje in nihče ne more z absolutno gotovostjo trditi, da slej ali prej ne bo tako napredovala, da se bodo dale tudi neke vrste duševnih bolezni izlečiti ali vsaj zelo omiliti. Iz tega vidika samega sledi logično, da moramo odklanjati vsako operativno metodo, ki ustvarja definitivno sterilizacijo. Ni, da bi se spuščali v problem, ali bi imela država pravico odrejati tako težke vposege v telo svojih državljanov, kakor je n. pr. laparatomija kot pripravljalna stopnja salpingotomije ali tubektomije pri ženskah, kjer je s tem tudi pri najboljši operaterjevi volji združena smrtna nevarnost.

Če se nismo mogli odločiti pri vprašanju evtanazije za državno diktirano usmrnitev, se tudi tu ne smemo izreči za državno diktirano povzročitev smrtne nevarnosti. Poleg tega pa bi procedura do izreka dopustnosti in izvedbe take operacije brez dvoma zahtevala od strani države tolikanj materialnih žrtev, da bi skoro gotovo presegali stroške za uspešno asilacijo istih bolnikov. Že v bivši Avstriji je predlagal Hans Gross deportacijo seksualno-patoloških zločincev na otok v Dalmaciji, kjer naj bi se *ad libitum* med seboj razmnoževali. Danes pa mislimo, da se nam obeta sredstvo, ki bo popolnoma nadomeščalo krvavo operativno sterilizacijo kakor tudi asilacijo ali deportacijo, namreč metoda obsevanja z röntgenovimi ali radijevimimi žarki, ki bo učinkovala samo temporarno. Ko se veda v tem pogledu vsovrši (in da se kmalu vsovrši, o tem ne dvomimo), potem ne bo težko zakonodavcu zamisliti in izvajati poseben zakon, s katerim se na nek varen način v zamenu za obolenje osebam, pa tudi še drugim eminentno antisocialnim elementom, predvsem zločincem iz navade, za izvestno dobo zarodna zmožnost, kar se bo seveda dalo po potrebi ponoviti.

⁹⁾ Gl. že zgoraj v op. ⁵ citirano razpravo, v kateri sta prišla i pravnik (str. 22, 23) i medicinec (str. 27—29), neodvisna drug od drugega, do istega rezultata.

S tako rešitvijo, ki bi bila zasnovana na istem idejnem pojmovanju delikta, kot smo ga spoznali pri zabrani odprave zadržane zmožnosti za zdrave osebe, dobili bi določbo, ki bi na podlagi občne določbe kazenskega zakona, da ni kaznivo, kar je dopuščeno, ustrezala socialnim potrebam, pa nikakor ne žalila čustva človekoljublja.

Dokazila in dokazovanje po načrtu našega bodočega postopka v državljskih pravnih sporih.

Dr. Edvard Pajnič.

Načrt enotnega civilnopravnega reda za celo državo sledi v glavnih potezih popolnoma avstrijskemu civilnopravnemu redu, veljavnemu sedaj pri nas v Sloveniji in Dalmaciji. Tako so tudi¹ prevzeti skoro doslovno vsi predpisi o dokazu, dokazilih in dokazovanju z malimi izpremembami, o katerih tukaj ne govorimo. Vsprejete so sicer tudi določbe avstrijskega civilnopravnega reda²) o dokazu po pričah, zlasti tudi pravilo o oceni svedočbe po kratkem § 327 avstr. c. pr. r. v prvem odstavku § 423 načrta. Ali prav ta paragraf ima nove dostavke, ki nasprotujejo tako silno sedanjim določbam civilnopravnega reda in tudi načrta o dokazu, da je potrebno te dostavke v njih točnem besedilu spoznati. Ti novi dostavki se glase doslovno v srbskem besedilu:

»I. Ali se neče moči dokazivati svedocima nikakva pravna činjenica, o kojoj je bilo mogučno napraviti javnu ili privatnu pismenu ispravu, na kojoj se činjenici osniva traženje, čija vrednost prelazi dve hiljade dinara.

Pri utvrđivanju ove vrednosti neče se uzimati u obzir sporedna traženja, kad ona nisu predmet glavnog zahteva (§ 49 nač.).

¹ §§ 362 do 479 načrta; §§ 266 do 283 avstr. c. pr. r.

² §§ 416 do 446 načrta; §§ 320 do 350 avstr. c. pr. r.